

**2023 TÜRKiYE VİZYONU
GELECEK ŞİMDİ BAŞLIYOR**

GELECEK ŞİMDİ BAŞLIYOR

Dışarıdan bakıldığında, Türkiye hala yerli yerine oturmamış, uzun yıllardır kronik şekilde "kritik" ve "geçiş süreci" dönemleri yaşayan, Avrupa Birliği'ne katılım süreci belirsiz, nereye ait olduğuna dair ulusal kimlik tanımını henüz netleştirememiş, kendisiyle ve çevresindeki ülkelerle barışık olmayan, genç nüfusuna gelecek umudu ve istikamet duygusu aşılammamış, kaynaklarını rasyonel olarak kullanamayan, iç (90 milyar dolar) ve dış (110 milyar dolar) borç sarmalına düşümlenmiş, yenilenip dünyaya ayak uydurmak yerine ayak diremeyi esas almış bir ülke görüntüsü veriyor. Dünya değişirken, hem de süratle değişirken, gereken tempoda ve çapta değişmemenin sancılarını yaşıyor. Bunun ağır maliyetini de on yıllardır tünelin ucunda ışık beklerken gitgide yoksullaşan insanlarına adil olmayan şekilde ödetiyor.

Ekonomik bunalım, zamanında her vesileyle "dinamik" ve "lokomotif" güç olarak övdüğümüz özel sektörümüzün makyajını sildi. 2001'de dünya rekabet liginde yerimiz, 49 ülkeyi kapsayan uluslararası rekabet gücü sınıflandırmasına göre, 46. sıradaydı. Rüşvet ve yolsuzluk sıralamalarında ise üst sıraları yıllardır kimseye kaptırmıyoruz. Sanayi, tarım ve işgücü verimliliği uluslararası ortalamanın epey altında. Turizmde "parasız" turistlere ve yabancı tur operatörlerine çalışıyoruz. Doğal çevrenin dengesini bozmakta üstümüze yok.

Üretimden, bilgi çağını yakalamaktan çok rant dağıtmaya göre şekillenmiş olan ekonomik yapımızın IMF disiplini altında değişeceği söylemi hala inandırıcı olmaktan uzak. Halkın iradesini yansıtmayan, kaliteyi vitrinine bir türlü çekemeyen, ne idüğü belirsiz "yönetemeyen" bir demokrasi altında akıntıya karşı kürek çekiyoruz. Devletin adaleti işlemediği için özelleştirilmiş "hukuklar" kök salıyor. Neredeyse övündüğümüz her şey ithal. Her ne kadar iddialı ve ihtiraslı insandan geçilmiyorsa da dünya ölçeğinde kıyaslanabilir politikacı, işadamı, sanatçı ve bilim adamı eksikliği güçlü şekilde hissediliyor.

Öyle bir tarihi dönemeçteyiz ki ve de öylesine kıymetli bir gayrimenkulun üzerinde yaşıyoruz ki, istesek de istemesek de değişeceğiz. AB bütünleşmesi ve IMF disiplini çerçevesindeki ekonomik dönüşümler siyaset dünyasına da yansarak yöneten, kendisini sürekli yenileyen dinamik bir sistemi tetiklemelidir. Şayet iç dinamikler harekete geçip bu değişimi sürükleyemezlerse dış dinamiklerin dayatması ile sistem yenilenmesi er ya da geç (muhtemelen de daha yüksek maliyetle) gerçekleşecek. Ne yazık ki, küreselleşme rüzgarı ve dünya güçler dengesi hesaplarının zorlayacağı böylesi bir kabuk değişimi kontrolümüzden çıkabilir. Başlama düdüğünü bizim çalmadığımız değişimin kendi ulusal menfaatlerimizi ve önceliklerimizi yansıtmamasını da kimse beklememeli.

2023 Türkiye Vizyonu

Madem değişim kaçınılmaz o halde "değişimin ana unsurları, dünya koşullarında yeniden tanımlanacak yerimiz, reformların hangi sırayla gündeme getirileceği, atılacak adımların zamanlaması, yönetimi, toplumun geniş kesimleri ile ortak anlayış

noktalarının çıkartılması ve uygulamanın izlenmesi nasıl olmalı? gibi sorulara vakit geçirmeksizin yanıt aramak zorundayız. Sonbahar rüzgarında bir o yana bir bu yana savrulan yaprak misali kendimize kimlik, rol ve konum aramamak için ayakları yere basan berrak bir stratejik vizyon geliştirmeliyiz. Geleceği tevekkülle beklemek yerine onu tercihlerimiz doğrultusunda şimdiden biçimlendirmeye başlamalıyız.

Çok uzaklarda görünüyorsa da stratejik "Türkiye Vizyonu" için hedef olarak Cumhuriyetimizin yüzüncü kuruluş yıldönümüne denk düşen 2023 seçilmesi kitlelere istikamet göstermek, motivasyon sağlamak bakımından elzemdir. Böylesi bir vizyon çalışması tarımdan eğitime, yabancı yatırımlardan bilgi ekonomisine, dış politikadan su sorununa, sürdürülebilir kalkınmaya, güvenlik mimarisinden kent planlamasına, AB üyeliğinden alternatif enerji kaynaklarına, kültürel yenilenmeye kadar uzanan geniş bir menzilde değişen dünyanın ve değişemeyen Türkiye'nin fotoğrafını çekmeye, geleceğe dönük görüş ve önerileri, kestirimleri paylaşmaya çalışmalıdır.

Kapsamlı "Türkiye 2023 Vizyonu"nu elbette ki tek bir kişinin, araştırmacılar ekibinin ya da siyasi grubun tasarlaması, savunması ve geniş kesimlere benimsetmesi mümkün değil. Basında birkaç gün yer işgal ettikten sonra ömrü dolan cicili bicili raporlara ihtiyacımız yok. Böyle bir vizyonun kendi başına ülkenin sorunlarına çözüm getireceğini iddia etmek de naiflik olur. Birçok ülkede bu amaçla genellikle Cumhurbaşkanı'nın öncülüğünde kılı kırk yararak her kesimden seçilmiş bilge kişiler ekibi oluşturuluyor. Tüm ilgili aktörlerin görüşleri ve önerileri dikkate alındıktan sonra aylar süren beyin fırtınaları neticesinde katılımcı ve partiler-üstü bir yaklaşımla önce stratejik çerçeve çıkartılıyor.

Ardından, hükümet, parlamento, basın-yayın organları ve kamuoyu bu stratejik çerçeveyi tüm yönleriyle tartışıyor, gözden geçiriyor. Uygun görülen konularda eylem planları hazırlanıyor. Bunların uygulanması, vizyon sahiplerince ve kamuoyunca titizlikle takip ediliyor, gerektiğe gözden geçiriliyor. Siyasi partilerin seçim başarısı bu hedeflere varmak için yaptıkları çalışmalar ile ölçülüyor. Hem her geçen gün karmaşıklaşan ülkenin günbegün yönetimi hem de stratejik gelecek yönetimi, her ne kadar zor olsa da, paralel yürütülmesi gereken bir süreç.

Herkes Pay Çıkartmalı

Belki gelişmenin ve refahın nimetlerini bugünden tatmak isteyenler haklı olarak iki kuşak ötesinde gerçekleştirilebileceği "söylenen" gelecek vizyonuna pek kulak vermek istemeyebilir. Onları mevcut yaşam koşulları ve fırsatlar çeyrek yüzyıl sonraki öngörülerden daha fazla ilgilendiriyor. Bu itibarla, gelecek vizyonunun sadece tünelin ucunda ışık göstermekle kalmayıp bir kuşağın ömrü süresince meyvesi alınabilecek, tadılabilecek atılımlara öncelik vermesi başarının ön koşuludur.

Dahası, stratejik vizyonun benimsenmesi ve belli ölçülerde hedef alınabilmesi için onun sadece en fazla sesi çıkanların çizgisinde değil, mümkün olduğunca ülkedeki tüm sosyal katmanların katkıları ile oluşturulması gerekiyor. Devletin hazırlayacağı ya da hazırlatacağı geleceğe dönük araştırma, hedef ve öncelikler ile de yetinemeyiz. Zaten amaç, kendimizi devletin müşfik ellerine teslim edip merkezi planlamacı bir vizyon geliştirilmesine zemin hazırlamak değil.

Siyasi partiler, birbirlerine alternatif "iktidar dönemi" stratejileri de çıkartmalı, bunlar siyasi rekabetin temel referansları haline getirilmelidir. Dahası, iş dünyası, sivil toplum kuruluşları ve silahlı kuvvetler de aynı şekilde gereksinim ve menfaatleri ışığında kendi gelecek vizyonlarını, senaryolarını geliştirip, bunları kamuoyu ile en geniş şekilde paylaşmalı, telkinler ışığında gözden geçirmelidirler. Özlediğimiz kapsamlı ulusal ortak vizyonun saçayakları, masa başı çalışmaları ile değil, ancak bu tür katılımcı bir yaklaşımla belirlenebilir. Yaratılacak karşılıklı menfaat bağları bu hedeflerin uygulanma aşamasında kıskançlıkla sahiplenilmesini, denetlenmesini de temin edecektir. Sahiplenilmeyen bir vizyon, gündemi kısa süre işgal ettikten sonra tozlu raflarda yerini alır.

Tarih, ulusal bir ülküye heyecanla sarılan ulusların hedeflerine daha kolay ulaştıklarının çok sayıda örneğine tanıktır. Tarihte tüm yenilikler, imza atılan büyük başarılar önce bir hayal, rüya, ülkü olarak ortaya atılmış, çoğu zaman tepki hatta alay konusu bile olmuştur. Hedefleri büyük tutup, hayal gücümüzün, yaratıcılığın sınırlarını zorlamaktan çekinmemeliyiz. Samimiyetle inanıyoruz ki, 21. yüzyıl, bizim gibi bol laf ve slogan üretenlerin değil, araştırmalarını, bilgi, iletişim ve teknoloji ile bütünleştiren, stratejik hedeflerini halkına benimsetebilmiş ve bunları ciddiyetle uygulamaya geçmiş ülkelerin yüzyılı olacaktır.

Sağlam temellere oturmayan siyasi ve ekonomik zeminin kayganlığı, bunun yarattığı bezginlik ve inançsızlık, stratejik planlama ve sistematik tahlil kültürünün eksikliği, Türkiye'deki mevcut vizyonsuzluğun önemli sebepleri arasındadır. Genellikle ya kendimizi yere göğe sığdıramıyoruz, ya da tam yerin dibine batırıyoruz. Bunu yaparken de elimizde sağlam veri, analiz, projeksiyon araçları, envanter çalışmaları, bilimsel ampirik destekler yok. Seçimlerin, uzun yıllardır herhangi bir partiye kendi "vizyonu"nu tek başına uygulayacak mutlak iktidar fırsatı vermemesi büyük bir handicap yarattı. Birbiri ardına gelen hassas dengelere dayalı koalisyon hükümetleri, erken seçim sarmalı nedeniyle oy toplamaya dönük popülist programlar uygulamak için birkaç ayı kurtarmaktan başka bir şey düşünemez oldular. Stratejik ve taktik adımların bir türlü tutarlı bir bütünlük içinde atılmaması da ayrı bir zaafımız.

Merkezde alınan kararlar, genellikle gerçek yaşam koşullarından kopuk. Ömürleri kısa. Büyük umutlarla girilen işlerde kısa zamanda hüsrana uğrayıp, mucizevi çözümlere bel bağlanıyor. Stratejik bakış açısıyla düşünmek, hesap yapmak, dünyadaki gelişmeleri izlemek, dersler almak, düşünsel zenginliğimizi arttıracak evrensel bulgulardan istifade etmek yaygın bir çalışma disiplini değil. İşte bu nedenlerle, ülkemizde olduğuna inandığımız potansiyel bir türlü kinetik enerjiye dönüştürülemiyor. Bizler de "niye acaba" diye saf saf sormaya devam ediyoruz.

Dış politikada, Mahan ve Sypkman'ın Amerikan küresel stratejisi, Haushoffer'in Alman yayılma stratejisi, Mackinder'in İngiliz ve Rus stratejisi üzerindeki etkilerine benzer tarzda teori-uygulama ilişkisi kuran yaklaşımlar gündemimize giremiyor. Son zamanlarda Fukuyama, Huntington ve Brzezinski'nin yeni dünya düzeni yaklaşımı, küresel çatışmaların ABD stratejisi açısından kullanımı, yeni stratejik konfigürasyon gibi konularda Amerikan yöneticilerine sundukları teorik destek, aslında bu tür çalışmaların ne denli önemli olduğunun canlı örnekleridir. Şükrü Elekdağ'ın iki buçuk

savaş teorisi, Karadeniz Ekonomik İşbirliği, Orta Doğu barış suyu gibi stratejik denemeler, altyapısı iyi kurulamadığından, pek uygulama alanı bulamadılar. Orta Asya'da ne gibi stratejik amaçlar güttüğümüz, sonuçta neler elde ettiğimiz, tam ortasında yer aldığımız dünya petrol jeopolitiğine ne katkımız olduğu da berrak değil.

Hele hele ekonomide bırakın dünya çapında stratejistler çıkartmayı IMF, Dünya Bankası, OECD ve Avrupa Birliği Komisyonu ekonomistlerinin eline kalmış görüntüsü veriyoruz. Borç tuzağından kurtulmayı sağlayacak, kendi öncelik ve koşullarımıza uygun programlar inşa edecek, istikrar reçeteleri, bilgi çağı ekonomisi ve kalkınma ekonomisi konularında başka ülkelere örnek teşkil edecek ekonomistler ne kamuda, ne özel sektörde ne de akademik dünyada şimdilik ortaya çıkmıyor.

Gelecek Senaryoları

21. yüzyılın sürat, teknoloji dünyasında nelerin, nasıl, kimler tarafından yapılması gerektiğini tam anlamıyla kavrayabilmek için gelecek bilimi (futurology) dünyasında kısa bir yolculuk yararlı olabilir. Lester Brown'un sürdürülebilir kalkınma konusundaki panik yaratıcı nitelikteki uyarılarını, Stephen Millett ile William Kopp'un önümüzdeki on yıla damgasını vuracağını ileri sürdükleri en tepedeki on teknoloji ile ilgili senaryolarını, Nancy Ramsey'in kadınların geleceğine ilişkin alternatif öngörülerini, Clement Bezold'un önümüzdeki çeyrek yüzyılda çok farklı bir sağlık sistemine gidişe yol açacağını söylediği olağanüstü gelişmelerini, yakıt hücreleri ve elektrikten sonra güneş, ardından hidrojen enerjisi ile çalışacak arabaları, güney İngiltere'deki Yalding genetik bahçesini, uzaydaki amatörlerin denemelerini ve diğer ileriye dönük gelişmeleri öğrendikçe ülkemizde bu alanlarda yaşanan fikir yoksulluğu içimizdeki "gelecek korkusu"nu daha da artırıyor.

Elbette ki, bugünün bilinmezlerinin bizi daha fazla ilgilendirdiğini, hatta geleceği görebilme yetisinin sadece peygamberlere ya da falcılara ait olduğunu söyleyip, bu konudaki sorumluluğu üzerimizden atmak mümkün. On yıl, hele hele 21 yıl sonrasına, kim öle kim kala! Ancak, değişimin sürati arttıkça bireyler, kurumlar hem ayakta kalabilmek, hem de yeni ortaya çıkmakta olan fırsatları kendi lehlerine çevirebilmek için ister istemez gelecek perspektifine, öngörülerine daha fazla sarılma ihtiyacını duyuyorlar. Pratik anlamda geleceğin neler getireceğini, hazırlanmak için neler yapmak gerektiğini birçok ciddi kuruluş kendi gereksinim ve menfaatleri ışığında inceliyor. Bazı şirketler kadrolarına gelecek bilimcileri alırken bazıları da dışarıdan danışmanlar kullanıyorlar bu amaçla. Yeni bin yıla girmiş olmamız bu konuya ilgiyi geçmişe kıyasla biraz daha arttırdı.

Geçimlerini gelecekte kazanan bilimciler genellikle 10 ila 50 yıllık dönemi temel alıyorlar. Daha ziyade günümüzü ve kısa vadeli öngörülerini ilgi sahası içinde gören iktisatçılar ise bir ila üç yılın ötesine geçmekte istekli görünmüyorlar. Uzun vadeli değişimi kesin çizgiler ile ortaya koymak mümkün olmadığından geleceğe dönük eğilimler çıkartılması, çeşitli alternatif öngörüler geliştirilmesi yoluyla herkese kendi tercih ettiği gelecek vizyonunu seçme kolaylığı sağlanması en doğrusu gibi. Son yirmi yıldır şekilden şekile girmekte olan küreselleşme olgusu, Sovyet Bloku'nun yıkılışı ve 11 Eylül sendromu sonrasındaki değişim sürecine ayak sürüyerek gerekli uyumu zamanlıca gösteremeyenler -ister kişi, ister şirket, ister devlet olsunlar- sadece

kaçınılmaz sonlarını geciktiriyorlar. Aynı zamanda ülkelerinin 21. yüzyıla bilhakkın hazırlanmalarının, çocuklarının geleceğini heba etmenin, yeni oluşmakta olan güçler dengesi denklemlerinin dışında kalma ve bir daha karşılıklarına kolay kolay çıkamayacak fırsatları kaçırmanın da vebalini üstleniyorlar.

Projeksiyon mu, Aykırı, Yaratıcı Düşünceler mi? Belki tipik bir politikacının, dört yıllık seçim dönemi içinde sonunu göremeyeceği, dolayısıyla "meyvesini" yiyemeyeceği, uzun yıllara yayılacak böyle bir işe soyunmayı "karlı" bulmaması anlaşılabilir. Öte yandan, fiziki ömrümüzün sınırını bildiğimiz için uzun vadeli öngörülerini emeklilik ötesine taşınca birey olarak bizim de fazla ilgimiz kalmayabilir. Gelişmenin ve refahın nimetlerini bugünden tatmak isteyen hiç kimse kendi kuşağının ötesindeki zaman diliminde gerçekleştirebilecek vizyon vaatlerine pek kulak vermiyor. Bu itibarla, gelecek vizyonunun sadece tünelin ucunda ışık göstermekle kalmayıp bir kuşağın ömrü içinde gerçekleştirilebilecek, sonucu alınabilecek atılımlara öncelik vermesi, inandırıcılık ve destek toplama bakımlarından, büyük önem taşımaktadır.

Geleceğe ilişkin uzun vadeli projeksiyonlar üretmek sanıldığı kadar zor bir iş değil aslında. Okuyucuyu istatistiki öngörüler havuzunda boğup istediğimize göre "altın çağ" ya da "kabus" senaryolarına malzeme sağlayabiliriz. Sözgelimi, 2023 GSMH büyüklüğü, ihracatımızın ithalatı karşılama oranı, kişi başına gelir düzeyi, dış borç hacmi ve benzeri büyüklüklerle ilgili olarak geçmiş verilere bakılarak, bugünden geleceğe uzatma (extrapolation) yoluyla "bilimsel" projeksiyonlar çıkarılabilir. Sonuçta, iş dönüp dolaşıp bilgisayara yüklenen verilerin istediğimiz senaryoyu destekleyecek şekilde işlenmesine dayanıyor. Tabii, soyut kalma ve rakamsal uçukluklara teslimiyet riskini de göze alarak. Bizce, doğru olanı modern falcılığa kalkışmak yerine öncelikle ülkenin gereksinim duyduğu stratejik vizyonun ortak paydalarını, temel parametrelerini ve hedeflerini katılımcı bir yaklaşımla belirlemektir. Gerisi şu ya da bu tercihe uygun şekilde oluşturulabilir.

Stratejik Senaryo Planlaması

Vizyon çalışmalarında 1970'li yıllarda Royal Dutch/SHELL tarafından geliştirilen "senaryo planlama" tekniği yaygın olarak kullanılıyor. Geleceği öngörmek, sistematik analizin ötesinde özel bir çaba gerektiriyor. Bunun yaratıcılık, hayal gücü ve sağduyu ile de takviyesi zorunlu. İyi bir senaryo, sadece geleceğin doğru şekilde öngörülmesinde değil aynı zamanda kurumların öğrenmesini, uyum sağlamasını ve süregiden "stratejik tartışma"nın derinleştirilmesini sağlayıp sağlamadığı ile de ölçülüyor.

Önümüzdeki on-onbeş yıl içinde hangi sanayi ve iş kollarının öne çıkacağını bilmeden ne tür bir kariyer çizgisi izleyeceğimizi belirleyebilir miyiz? Ne biçim bir toplum içinde yaşayacaklarını gözönünde bulundurmadan çocuklarımızın ileriki eğitimlerini planlayabilir miyiz? Emekli olunca kullanacağımız geliri bugünden hangi yatırım aracına kanalize edeceğimizi bilebilir miyiz? Gerçek yaşamda büyük şirketlerin yöneticileri ya da iktidardaki siyaset adamları benzeri ikilemler yaşıyorlar. Binlerce, hatta milyonlarca insanın yaşamını temelden etkileyen kararların doğru ya da yanlış olduğu ancak yıllar sonra ortaya çıkıyor. Bu itibarla, belirsizlik ortamında karar alıcılara yardımcı olacak çalışmalara büyük ihtiyaç var. Günümüzde büyük şirket

yöneticileri ve devlet yönetiminin zirvesindeki beyinler geleceğe dönük önemli kararları almadan önce senaryo planlama tekniğine artan ölçüde başvuruyorlar.

Bu amaçla, her biri diğerinden farklı ve ileride içinde yaşamak ya da çalışmak zorunda olacağımız farklı dünyaların modelini tasarlayan birkaç senaryo geliştiriliyor. Geleceği farklı istikametlere yöneltebilecek kuvvetleri ortaya koyan senaryo planlaması, öncelikle odadaki mesele ya da kararı tanımlama ile işe başlar. Dolayısıyla, ele almak istediğimiz konu üzerinde mutabakat sağlamakla planlama sürecinin tetiği çekilir. Bazen sorulan soru çok geniş boyutlu olabilir: "Rusya'nın Geleceği Ne Olacak?", "Türkiye, Avrupa Birliği'ne Ne Zaman Tam Üye Olarak Girecek?" Bazen de son derece spesifik: "Yeni Bir İşletme Sistemi Satın Alalım mı?" ya da "Gelecek Yıl Hangi İplik Dokuma Makinesini Seçelim?", "Alanya'daki Tesisler İçin İstikrarlı Alman Turistleri mi Yoksa Daha Çok Harcayan Rusları mı Hedefleyelim?" gibi. Her iki durumda da seçilecek konu(lar) üzerinde mutabakata varmak senaryo geliştirme sürecinin ilk adımıdır.

Senaryo planlaması, geleneksel planlamadan farklı, alternatif bir yaklaşım benimsiyor. Öngöründe olduğu gibi en olası geleceği belirlemeye çalışmak yerine birkaç olası gelecek menziline tarıyor, genellikle üç ya da dört gelecek senaryosu seçiyor. Biz aslında bunu kendi günlük yaşamımızda da yapıyoruz: bir ev almak için kredi isterken sadece bir tek olasılığı düşünüp diğerlerini gözardı etmektense faiz oranları yükselirse ya da düşerse ne olur, işimi kaybedersem ya da hasta olursam krediyi nasıl ödeyeceğim gibi bir dizi olasılığı hesaba katmıyor muyuz?

Stratejistlerin Kafasından Geçenler

Günümüzde stratejistlerin geleceğe dönük olarak kafa yordukları çok sayıda meseleden bazıları şöyle sıralanabilir:

- ABD'nin yegane süper güç konumu daha ne kadar sürebilir? Türkiye, AB ile ABD arasında seçim yapmak zorunda bırakılabilir mi?
- Avrupa Birliği, 30 üyeli federal devlete doğru mu yol alacak yoksa mevcut çatlaklar daha da genişleyecek mi? Euro'nun dolar ve yen bölgelerini tehdit etmesi sözkonusu mu? AB, "ekonomik deve, siyasi cüce" tanımlamasını geride bırakarak oluşturduğu savunma kuvveti ile, Washington'u dışlayarak, Ortadoğu ve Kafkaslara askeri müdahalede bulunabilir mi? Türkiye, gerçek anlamda tam üye olabilecek mi? Yoksa sulandırılmış ve geçiş süreleri uzun tutulacak zayıf bir entegrasyona mı mahkum edilecek?
- Çin, ekonomik bakımdan doğu ve batı bölgelerine bölünecek mi, yoksa büyümesini sürdürüp 2025'e kadar hedeflediği dünya süper gücü statüsüne yükselebilecek mi? Rusya, Putin yönetiminde ekonomiyi düzluğe çıkarıp "yakın çevre"deki eski sömürgesi cumhuriyetleri yeniden Moskova'nın çizgisine çekebilir mi? Petrol ve doğal gaz sevkiyatını siyasi amaçlarla kesebilir mi? Türki devletlerdeki, mevcut yönetimlerden iktidarı devralacak yeni kuşak liderlerin tercihi ne yönde gelişecektir?

- Değişen güç dengeleri ışığında içinde Çin, Rusya, Hindistan, Endonezya ve Brezilya'nın da yer alacağı G-7'ye rakip bir ekonomik gruplaşma mümkün mü? Çin ve Rusya'nın şemsiyesi altında oluşturulan "Şanghay Beşlisi" grubu Orta ve Doğu Asya'da NATO/ABD'ye meydan okuyacak bir savunma mekanizmasına dönüşür mü? Çin'in Ortadoğu ve Kafkaslardaki stratejik ortağı İran mı olacak?
- Yükselmekte olan pazarlar, demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi yolunda gözü kapalı "fanatik" piyasa ekonomisi yaklaşımını geçersiz kılacak özgün yeni sentezler üretebilecekler mi? Küreselleşme ekonomik milliyetçiliği mi yoksa daha geniş liberalizasyonu mu körükleyecek?
- Türkiye'deki, Kürt ayrılıkçı hareketi ve İslam köktendinciliği demokrasi çerçevesinde marjinalleşecek mi yoksa ülkedeki kutuplaşma daha da gerilecek mi? Suriye ve İran güney Irak'taki Şii toprakları üzerinden birbirlerine bağlanabilirler mi? Nüfusları 25 milyonu bulduğu söylenen İran Azerileri kuzeydeki Azerbaycan ile birleşebilir mi? Buna Rusya ve Ermenistan'ın tepkisine Türkiye kayıtsız kalabilir mi?
- Dünya petrol piyasasında OPEC için bir gelecek var mı? Önümüzdeki on yıllarda petrol ikmal güvenliği tehlikeye girebilir mi? Alternatif enerji kaynakları, uzay ve okyanus enerji teknolojileri dünya petrol piyasalarını nasıl etkileyecek?
- Özellikle bölgemizde "Su Savaşları" önlenir mi? Boru hatlarıyla su taşınması ve uluslararası su piyasalarında fiyat belirlenmesinde rolümüz ne olacak? Su ikmal güvenliği yüzünden sıcak savaşlar patlak vermesinin önüne nasıl geçilebilir?
- Birleşmiş Milletlerin 2020 yılına kadar "Açlıkla Mücadele" eylem planı çerçevesinde yeryüzünden açlığı silme hedefi ne ölçüde gerçekçi? Yabancı sermaye neden yoksul ülkelere gitmiyor? Küreselleşmenin nimetleri daha geniş kitlelere yayılmazsa nasıl bir yeni uluslararası ekonomik mimari oluşur? Yolsuzluklarla mücadele ve küresel çevre korunması için uluslararası polis gücü gerçekçi mi?
- "Uzay Yolu" dünyası devletlerin mi, yoksa çokuluslu özel şirketlerin mi egemenliğinde olacak?

Alternatif Gelecekler ve Yarının Eğilimleri

Shell'in stratejik senaryo geliştirme tekniğinden yararlanarak 2002'den 2023'e uzanacak olursak bu dönemi etkileyecek beş temel değişim gücü görüyoruz: (i) gezegenimizdeki insanların sayısı ve coğrafi dağılımı; (ii) dünyadaki jeopolitik kurum/dengeler ve bunların karşılıklı etkileşimleri; (iii) uluslararası ekonomik sistem; (iv) yeni teknolojilerin yansımaları; ve (v) doğal çevrenin empoze ettiği ekolojik kısıtlamalar. Bunların herbiri dünyanın geleceğini derinden etkileme potansiyeline sahip kuvvetlerdir. Dengelenmeleri ve uyum içinde tutulmaları son derece güçtür. Dünya toplumu neye karar verirse versin nihai sonuç, devletler, çokuluslu şirketler, uluslararası örgütler, dini hareketler ya da aşırı gruplar gibi devlet-dışı aktörlerin niteliğine, etkileşim biçimlerine bağlı olacaktır.

"2020 Visions" başlıklı kitaplarında, iki gelecek bilimci, Richard Carlson ve Bruce Goldman, teknolojinin, değişiklik ve ekonomik çatışmanın sürükleyici gücü olduğunu vurgulayarak, televizyon/bilgisayar/telefon birleşmesi yoluyla "teknotopya" toplumu doğacağını; biyoteknolojinin etki bakımından enformasyon teknolojisi ile rekabet edeceğini; ulus devletlerin mega devletlere dönüşeceğini; 21. yüzyılın 'Avrupa Yüzyılı' olarak tarihe geçeceğini, bazı Kanada eyaletlerinin ABD'ye katılacağını; Japon mucizesinin sürdürülemeyeceğini; Çin'in yükseliş trendinin devam edeceğini; dünya enerji talebinin yüzde 50 oranında artacağını ve uyuşturucu kullanımının tedricen suç olmaktan çikartılacağını öngörüyorlardı.

Eldeki mevcut ekonometrik modeller, dünya nüfusunun bugünkü beş milyardan 2023'e kadar sekiz milyardan üzerine çıkacağını işaret ediyor. 2035'e kadar da 10 milyar eşiğini aşması bekleniyor. Tabii ki, bu öngörü aradan geçecek sürede büyük bir doğal ya da insan yapımı felaket yaşanmayacağı varsayımına dayanıyor. En fazla nüfus artışı, başta ekvatoryal ve güney yarımküresi ülkeleri olmak üzere dünyanın yoksul ülkelerinde meydana gelecektir. Sanayileşme sonrası toplumların çoğunda nüfus yaşlanması olgusu kendisini artan ölçüde hissettirecektir. Tıp ve biyotıp teknolojisindeki ilerlemeler ve daha sağlıklı yaşam biçimleri sayesinde ortalama yaşam süresi uzayacaktır. Buna karşılık, sanayileşmesini tamamlayamamış yoksul ülkeler genç ve orta yaş yetişkinlerin baskın olduğu istikrarsız ve tatminsiz geç toplumlar olmayı sürdüreceklendir.

Wolfgang Lutz'un *The Future of World Population* çalışmasında ise, dünya nüfusunun 2030 yılına kadar Batı Avrupa'da yüzde 10, Kuzey Amerika'da yüzde 35, Çin'de yüzde 50, Güney Amerika'da yüzde 75 ve Aşağı Sahra Afrikası'nda yüzde 298 artacağı ileri sürülüyor. ABD'nin nüfusunun 1994'teki 261 milyondan 2025'de 350 milyona çıkması bekleniyor. Gelişme yolundaki ülkeler 2030 yılında dünya nüfusunun yüzde 87'sini oluşturacaklar. 1994'da 5.61 milyar dünya nüfusu 2010 yılında yüzde 25.2'lik artışla 7.02 milyara yükselecek. Bölgesel düzeyde baktığımızda Afrika nüfusunun 2010'da 1.08 milyara, Asya'nın 4.25 milyara, Avrupa'nın ise 738 milyona çıktığı görülecek. Ülkeler arasında ise Çin, 1.38 milyar, Hindistan 1.16 milyar, Rusya 145 milyon ve Almanya 78 milyon düzeyinde seyredecektir. Afrika'da nüfus 24 yılda ikiye katlanacak, buna karşılık aynı miktarda nüfus büyümesi için Avrupa'nın 1025 yıl beklemesi gerekecektir. Aynı incelemede, Türkiye'nin nüfusunun 2000'de 68 milyondan 2025'de 92 milyona çıkacağı tahmin ediliyor.

Bu arada, bilimadamları küresel iklim değişikliğinin insanların biyosistemlerini etkileme potansiyeline de dikkat çekiyorlar. Önümüzdeki yüzyılda ortaya çıkacak yeni bir süper Ebola virüsünün dünyanın dört bir tarafına yayılabileceği, insan türünün yok olma tehdidi ile yüzyüze kalabileceği de ileri sürülmektedir. Dünya enerji kaynaklarının, özellikle de fosil yakıtların süratle tükenmesi nedeniyle alternatif ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yöneliş hızlanacaktır. Gezegenimize yakın uzaydan enerji ve hammadde kaynakları elde etmek için dev adımlar atılacağı; bu kapsamda, güneş, rüzgar ve hidrojen enerji kaynaklarının kullanılacağı, Mars gezegeninin kaynak temini için işletilebileceği de tahmin ediliyor.

Dünya ekonomileri arasındaki derinliğine bütünleşme, insan sermayesindeki iyileşmeler ve teknolojik değişim dünya refahında sürekli büyüme için potansiyel

sağlayacaktır. Enformasyon teknolojisi, biyoteknoloji, ileri malzemeler, alternatif enerji kaynakları ve daha iyi ulaşım önemli roller oynayacaktır gelecek yaşamımızda. Sözelimi, mikro-elektronikteki ilerlemeler dünya çapında iletişimi hızlandıracak, mevcut toplumsal ve ekonomik ilişkilerin "küresel bir enformasyon toplumu"na dönüşümünün temellerini sağlayacaktır. Böyle bilgi toplumu sanayi yapılarında ve toplumsal ilişkilerde muazzam dönüşümlerin tetiğini çekebilir. Tıpkı sanayi devriminin o zamanki tarımsal toplumları dönüştürmüş olduğu gibi.

Biyoteknoloji tarımsal verimlilikte, sağlık hizmetlerinde ve çevrenin korunmasında büyük ilerlemelerin yolunu açma potansiyeline sahiptir. İleri malzemeler, havacılık-uzay, otomobil, elektronik, tekstil ve inşaat sektörlerinde devrim yaratabilir. Ulaşım, ısıtma ve elektrik üretimi için alternatif enerji kaynakları geliştirilebilir. Ulaşım altyapısındaki ilerlemeler, hizmetlerde bilgi teknolojisinin kullanımı sayesinde, uluslararası ticaret ve turizm için daha geniş fırsatlar yaratılacak, küresel ulaşım maliyetleri azaltılacaktır. Giderek düşmekte olan maliyetler, tüm bu teknolojileri gelişme yolundaki ülkelerin bile ulaşabileceği düzeye getirmektedir.

Gelecekte ulusal hükümetlerin güç yitirmesi ve teknolojinin mobilitayı artırması nedeniyle uluslararası örgütlü suç şebekelerinin denetlenmesi daha da güçleşecektir. Berlin Duvarı'nın yıkıldığı günden bu yana uluslararası yer altı dünyası Rusya ve diğer eski Doğu Bloku ülkelere taşındı. Rusya'da hızla yükselen karaborsa, uyuşturucu üretim ve ticaret potansiyeli, her çeşit silahın kolaylıkla bulunabileceği askeri depolar, dünyanın en zengin doğal kaynakları, insanlardaki doyurulması güç dolar açlığı ve de Batılı ortak arayışındaki güçlü yerli mafya ülkenin geleceğini tehdit ediyor. Sicilya, Amerikan, Kolombiya, Türk, Kürt, Çin ve İran mafyaları Rusya'daki işbirlikçileri ile ortaklıklar kurmak suretiyle sınırsız bir yer altı dünyası oluşturuyorlar. Halihazırda örgütlü suç şebekelerinin yıllık karının 1 trilyon dolar (dünya ekonomik büyüklüğünün yüzde 4'ü) civarında olduğu tahmin ediliyor.

Önümüzdeki yüzyılda devletlerin bölgesel konfederasyonlar çerçevesinde gevşek örgütlendikleri çok kutuplu bir dünyaya gidişi de göreceğiz. Avrupa Birliği, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği, Amerikan Devletleri Teşkilatı ve NAFTA gibi bölgesel bütünleşme girişimleri işte bu yeni ortaya çıkmakta olan düzenin güç kazanacak aktörleridir. ABD, serveti, teknolojik üstünlüğü, askeri gücü ve diğer devletler arasında konsensüs inşa etme yeteneği nedeniyle en azından 21. yüzyılın ortalarına kadar dünyanın önde gelen süper gücü olmaya devam edecektir. Diğer büyük bölgesel güç merkezleri arasında Almanya (özellikle Avrupa Birliği güçlü bir kimlik geliştirse), Japonya, Çin, belki de Brezilya ile Rusya'nın da sayılabileceği söyleniyor. Bu arada, devlet-dışı aktörler uluslararası ilişkiler düzeni üzerinde kapsamlı etki yapmaya devam edeceklerdir. Çokuluslu şirketler, suç örgütleri, hızla serpilen sivil toplum örgütleri ve devlet dışı siyasi gruplar açık ya da örtülü yöntemlerle ulusal/uluslararası politika kararlarında önemli roller oynayacaklardır. Ulusal hükümetlerin rolü nüfuslarının refah ihtiyaçlarının karşılanması gibi daha ziyade içe dönük olacaktır.

Yılda ortalama yüzde 3.2 büyüyeceği varsayılırsa dünya GSMH'nin 2023'e kadar ikiye katlanması mümkün. ABD, hiç kuşkusuz dünyanın en büyük ekonomisi olmaya devam edecektir. Ancak, dünya GSMH'sindeki payı bugünkü yüzde 22'den daha düşük

olacaktır. Satın alma gücü paritesine göre hesaplandığında GSMH büyüklüğü bakımından Çin'in yüzyılın ilk çeyreğinde ABD'yi geçebileceği tahmin ediliyor. Kaçınılmaz şekilde ticaret ve yatırım anlaşmaları devlet arası ilişkilerde askeri ittifak ve anlaşmalardan, ekonomik güvenlik de askeri güvenlikten daha önemli hale gelme temayülünde. Çokuluslu şirketler dünya ekonomilerini birbirine eklemlediklerinden uluslararası ve ulusal güvenliği birbirinden ayrı düşünmek zorlaşıyor. Krize rağmen en kuvvetli GSMH büyümesi hala Asya-Pasifik bölgesinde. Biraz gecikmeyle de olsa "Pasifik Yüzyılı" sloganı gerçekleşme yoluna girecek gibi görünüyor.

Süratli, yüksek hacimli telekomünikasyon teknolojisi –bilgisayar sürati, bilgi depolaması ve kapasitesindeki muazzam iyileşmelerle de birleştiğinde- küresel alanda birbirine bağlanmış geniş, enteraktif bilgisayar veri temellerinin geliştirilmesini mümkün hale getiriyor. Bu teknoloji bütünleşmesi sayesinde dünyanın en zengin bilgi hazinesi evindeki bilgisayar ekranının önünde oturan sıradan bireyin kullanımına sunulmaktadır. Bilgisayar yongalarının mikro-minyatürü ve nano-teknoloji, yapay zeka ile de kaynaştığında, ürün geliştirilmesi sürecinde devrim yaratacaktır. Robotların günlük yaşamımızda daha yaygın kullanımları mümkün hale gelecektir. Bilgi teknolojisi ve süper-bilgisayarlar yaşam biçimlerinin genetik mimarisinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. 2020'ye kadar dünya bir genetik mühendislik devriminin başladığına tanık olacaktır. Bu yeni teknoloji, yaşam kalitesini ve tıbbi büyük ölçüde iyileştirecek, gıda arzını da arttıracaktır. Bu arada, tabii ki kaçınılmaz olarak bazı dini ve manevi değerlere aykırılık temelinde itirazların yükselmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Dinler arasındaki diyalog ve yakınlaşma, fanatik köktendinciliği ağırlığı altında ezecektir.

Günümüzde dünya sistemini biçimlendirmekte olan en önemli kuvvetlerden birisi, çevre ve doğanın korunmasıdır. Dünya nüfusu büyürken çevrenin üzerindeki baskı daha da artacaktır. Geçmiş uygarlıklar, aşırı toprak işlenmesi gibi yeryüzü kaynaklarının kötü kullanımı yüzünden zorunlu göçler yaşamışlardı. Orta Asya'dan atalarımızın neden Anadolu'ya göçmek zorunda kaldıklarını hatırlayalım. Nüfus artışının en güçlü yaşanacağı yoksul ülkelerde çevre kirlenmesinin vahim boyutlara ulaşacağı anlaşılıyor. Bazı bölgeler aşırı iklim değişiklikleri yaşayacak; bu durum da ister istemez su ve gıda üretim kapasitesini etkileyecektir. En önemli doğal kaynak kaybı, taze içme suyunda beklenebilir. Birkaç yıl sürebilecek bir kuraklık etki altına alacağı bölgeyi kaosa ve insanların da göçe sevk edebilir. Zengin bölgeler bu sorunları aşabilecek donanıma sahipler. Ancak yoksullar şimdi olduğu gibi ciddi güçlüklerle yüzyüze ve başbaşa kalacaklardır.

Geleceğin dünyası, zengin ve yoksullar arasındaki uçurumun daha da büyüyecek olması nedeniyle bugünkünden daha istikrarlı ve barışçıl olmayacak gibi görünüyor. Belki de bugünleri mumla aramak zorunda kalabiliriz. Şiddet, terör ve silahlı çatışmalar teknolojik ilerlemeler yüzünden çok daha tehlikeli boyutlara tırmanacak, önlenmeleri ya da kontrol edilmeleri daha da güçleşecektir. Dünyanın büyük bölümü daha yoğun teknoloji kullanacak, daha materyalist ve bencil yaşamaya devam edecektir. Varlıklı ülkeler, bilginin denetimi yoluyla kendi insanların refah düzeylerini arttırmaya çalışacaklardır. Bu ülkeler, yoksul ülkelere de yardımcı olmaya çalışacaklar, ancak başkaları için özveride bulunma konusunda isteksiz davranmaları nedeniyle, bu çabaları arzu edilen etkiyi yaratamayacaktır. Hatta bireyselciliğin yükselişi nedeniyle

eğitim, ulaşım, adalet ve kamu sağlığı gibi kaygılar bireyin servet elde etme arzusu ile çatışabileceğinden değer bunalımları bile doğabilecektir.

Devletlerarası ilişkilerde toprak kazanımı, bölgesel rekabet ve eski etnik ya da dini dışmanlık gibi geleneksel çatışma kaynaklarının tamamen kaybolup gitmesini de beklemeyelim. Onlarla birlikte yaşamayı öğrenmek zorundayız. Belki 21. yüzyılda bunlara başka bazı etmenler de katılabilir. Ulusal güvenlikte ekonominin öneminin giderek artmakta olması, bunu çatışma kaynağı olarak daha fazla gündeme getirebilir. Kuşku yok ki, günümüzün ticaret savaşları geleceğin ekonomik savaşları yanında hafif kalacaktır. "Ekonomik güvenlik, askeri güvenlikten daha önemlidir" inancı giderek güçlenecektir. Ekonomik bloklar arasındaki rekabetin sıcak çatışmalara dönüşmesi ihtimali de yabana atılmayacak kadar ciddiyet kazanabilir. şayet ticari ve istihdama dönük yan faydaları da olmayacaksa sırf ulusal güvenlik amacıyla devletlerin uzaya ya da silah sistemlerine yatırım yapmaları, bunlar için parlamentolardan karar çıkartmalarının hayal olacağını da şimdiden söyleyebiliriz.

Irk, etnik, dini, toplumsal, siyasi ya da özel menfaat grupları arasındaki farklılıklar ve toplumların parçalanması devletler içinde ve devletler arasında çatışmalara zemin hazırlayacaktır. Etnik selfdeterminasyon savaşlarının eski SSCB ve Yugoslavya'da olduğu gibi yeni devletlerin doğuşuna yol açması şaşırtıcı olmayacaktır. Bugünkü 180-190 civarında devletten oluşan "uluslararası toplum", Doğu Avrupa, Ortadoğu, Asya ve Afrika'daki kabile ya da etnik çizgilere göre kurulacak yeni devletçiklerle birlikte 250 üyeli bir "küresel köy"e dönüşebilir.

Devletlerin etkinliğinin azaltılması süreci hızlanarak süreceğinden kuşku duyulmuyor. Buna karşılık, devlet dışı aktörlerin, alt bölgelerin güç kazanmaları, aşırı grupların sahneye çıkmaları beklenebilir. Hava, deniz ve karada korsanlık, kaçakçılık, yasadışı mallar ticareti, şantaj, bilgi hırsızlığı, sanayi casusluğu, teknoloji sabotajı ve diğer faaliyetler devletler ile devlet dışı aktörler arasındaki çatışmaya yoğunluk kazandıracaktır. Kitle imha silahları ve onları gönderme araçları, aksi yöndeki tüm çabalara karşın, yayılmaya devam edecektir. Uzaydan bu faaliyetlerin izlenmesi, hatta çevre korunmasına uygunluğuğun saptanması, gerektiğinde standartlara riayet için zor kullanma dahil yaptırımlara başvurulması da mümkün hale gelebilecektir.

Büyük ekonomik külfet altına girmeden ve gerektiği zaman uzaya ulaşabilen devletler uluslararası toplumun diğer üyeleri üzerinde daha fazla ticari ve askeri üstünlüğe sahip olacaklardır. Büyük güçler önümüzdeki yüzyılda, şayet uzaya ulaşmayı ve uzayı kendi menfaatleri için geniş şekilde kullanmayı başarmışlarsa, dünya sisteminde süper güç olarak kalmaya devam edebileceklerdir. Askeri ve ticari uzay sistemleri arasındaki ayrımların da belirsizleşeceğini bekleyebiliriz. Zengin ülkeler, uzayda kurdukları altyapıyı kendi egemen topraklarının bir parçası olarak görecek ve onları korumak için uydu-savar ve ileri uydu savunma teknolojileri geliştireceklerdir. Yerküresine büyük hasar verebilecek asteroidlerin yörünge dışına çıkarılmaları ya da imha edilmeleri için ortak uluslararası çabalar başlatılması mümkündür.

Ülkelerin Sınıflandırılması: Dört Senaryo

Antik Yunanlılar ve Çinliler dünyayı "medeni", "yarı-medeni" ve "barbar" olmak üzere üç gruba bölmüşlerdi. Müslümanlar, dünyayı "İslam'ı izleyenler", "kutsal kitapların halkları" ve "dinsizler" olarak tanımlamaktaydılar. 1970'lerde üniversitelerde okuduğumuz "dünya sistemi" tahlili ise "merkez", "çevre" ve "yarı çevre" kavramlarına dayalı, ekonomi ağırlıklı bir tanım getiriyordu. Daha yakın zamanlarda, "Birinci", "İkinci" ve "Üçüncü" Dünyalar yok muydu lügatımızda? 1990 öncesinde Marksistlere sorsaydınız, dünya "kapitalistler", "sosyalistler" ve "proleter sınıf" arasında paylaşılmıştı. Bugün piyasa ekonomisi taraftarları "Üçüncü Yol", "Vahşi Kapitalist", "Sosyalist Piyasa Ekonomisi" ve benzeri gruplara bölünmüş durumdadır.

Geleceğe dönük benzeri sıralamayı yine eskisi gibi üç kategoriye indirecek olursak *birinci kuşak* istikrar ve çok boyutlu bütünleşme ile tanımlayabiliriz. Ekonomileri, geleneksel ağır sanayiden ziyade bilgi yönetimi, kullanımı ve yaratımına dayalıdır. Birinci kuşağın bütünleşmesi durumunda genellikle çatışma kaynağı olarak bilinen ulusal menfaatler, sınırlar ve egemenlik önem kaybedecektir. Hükümetler kendilerini iş dünyasının koruyucuları olarak göreceklerdir. Kaba kuvvet kullanmaktan kaçınılacak, güvenlik stratejileri çatışma önlenmesini, askeri stratejiler ise savunmayı esas alacaktır.

İkinci kuşak, bugünkü sistemde "yeni sanayileşmekte olan ülkeler" dediğimiz devlet aktörleri ile eski Sovyet Bloku'nun gelişmiş ülkelerini kapsamaktadır. Ekonomilerinin temelini geleneksel sanayi üretimi oluşturacaktır. Devlet ve iş dünyası çoğu zaman eşit düzeyde güç dengesine sahip olacak, zaman zaman biri diğerine üstün gelebilecektir. En yoğun siyasi tartışmalar, birinci kuşak ile daha fazla bütünleşmeyi savunanlar ve ekonomik milliyetçiliği savunanlar arasında meydana gelecektir. Demokrasiden uzaklaşma eğilimleri gözlenecek, ayrımcılık birçok ikinci kuşak ülkenin yönetimine, bekasına ve istikrarına ciddi bir tehdit teşkil edecektir. İkinci kuşak liderleri egemenliği kıskançlıkla savunacaklardır. Güvenlik ve askeri stratejileri, "adil savaş ve ulusal menfaatlerin korunması bazen devlet denetiminde şiddet kullanımını gerekli kılmaktadır" görüşüne dayalı olacaktır.

Üçüncü kuşakta, ekonomik durgunluk, kötü yönetim ve şiddet yoğun şekilde yaşanmaktadır. Temel ihtiyaçların karşılanmasına dönük üretime, takas ticaretine ve artan suç şebekelerine dayalı gayri-resmi ekonomiler üçüncü kuşak ülkeleri için resmi ekonomiden daha önemli olacaktır. Üçüncü kuşağın bazı bölümlerine hammadde üretimi ve ihracı, imalat sanayi ürünleri ithali ve dış yardım yoluyla küresel ekonomiye bağlanacaklardır. Ancak nüfusun çok küçük bir bölümü bu süreçten olumlu yararlanacaktır. Demokrasiye ulaşma çabaları genellikle başarısızlığa uğrayacak, "beyin göçü" hızlanacak, devletin etkinliği, egemenliği zayıflayacaktır.. Üçüncü kuşak ülkelerde şiddet günlük yaşamın çok sık rastlanılan bir rutini olacaktır.

"Vizyoncu" Ülkeler

Tıpkı kendisini geleceğin bilinmezlerle dolu olduğuna şartlandırmış birçok insan gibi, siyasi liderler de, genellikle, gelecekte çok geçmiş deneyimlerine dayanarak, ülkeyi yönetmeyi tercih ettiklerinden ve de kendilerini seçim süreleri ile sınırlı gördüklerinden, zaman çalıcı olarak algıladıkları ve korktukları gelecekte mümkün olduğunca kaçınıyorlar.. Bu nedenle her toplumda, günlük kısır çekişmelerin, kısa dönemli bakış açılarının üzerine çıkarak, ülke için geleceği dönük stratejik tehdit ve fırsatları değerlendirecek, muhtelif senaryolar ışığında ulusal menfaat ve gereksinimleri küresel akımlarla bağdaştıracak uzun vadeli, uygulanabilir stratejiler geliştirecek beyin takımlarına ihtiyaç var.

Nitekim, Bangladeş'ten Amerika Birleşik Devletleri'ne, Botswana'ya, Kazakistan'a kadar hemen her ülke, 21. yüzyılın koşullarına şimdiden hazırlanmak, belirledikleri hedeflere uygun politika ve yapısal değişiklikleri teknolojik dönüşümleri gerçekleştirmek için yoğun çaba sarf ediyor. Malezya, 1997 mali bunalımı öncesine kadar "2020 Vizyon" programını aşama aşama uygulamaya koymaya çalışıyordu. Çin "sosyalist piyasa ekonomisi"ne geçiş ile birlikte katı planlama anlayışını tedricen terkederken, 50 yıllık yönlendirici stratejik gelişme planını hala kutsal kitap gibi görmeye devam ediyor.

1970'li yıllarda 20 yıla kalmaz dünya ekonomisindeki hakim tepeleri kontrol edeceği öne sürülen Japonya'nın –ciddi bir yeni atılım başlatamaması halinde—gerileme dönemine girmek üzere olduğunu gören iş ve sanayi dünyasının ortak sesi Keidanren "2010 Yılına Kadar Yeni Bir Japonya Yaratma Programı" öneriyor. Çoğumuzun haritadaki yerini bile bilmediği Botswana 2017 Vizyonu'nun peşinde. Toplumun hemen her kesiminden seçilmiş 43 etkili liderden oluşan bir ekibin hazırladığı "Destino Colombia" projesi Kolombiya'nın geleceğine ilişkin dört ayrı senaryo ortaya koyuyor. Başta Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası OECD ve Dünya Ticaret Örgütü olmak üzere tüm uluslararası kuruluşlar ve federalizm yolundaki Avrupa Birliği de "ya reform, ya yok olma" seçeneği karşısında, gelecek rollerini tanımlarken süratle kabul değiştirmeye öncelik veriyorlar.

Gelelim Türkiye'ye...

Aslında geleceğe umut ve heyecanla bakılması, büyük iddia ve hayallerin gerçekleştirilebilmesi için yeterli idare, kaynak ve potansiyel ülkemizde mevcut. İş, büyük ölçüde yağ, un ve şekerin uygun kıvamda "helva"ya dönüştürülmesinde düşümleniyor. Kişi başına gelirimiz son ekonomik bunalımdan sonra hayli geriledi; ancak yine de satın alma gücü paritesine göre GSMH toplamı sıralamasında ilk yirmi ülke arasındayız dünyada. Üstelik kayıt dışı ekonomi bu hesaba dahil değil. Ekilebilir arazi büyüklüğü bakımından, dünyanın 10. ülkesiyiz. Toplam nüfus açısından ise dünya 17.cisi. Şimdilik Batıyı telaşlandıran "yaşlanan nüfus" korkusu henüz bize sirayet etmedi. 1990 ile 2030 arası dönemde OECD nüfusu içinde yaşlıların oranı neredeyse iki kat artarak yüzde 13'den yüzde 22,5'a yükselecek; Avrupa'nın iyi yetişmiş genç emek ve beyin gücü Türkiye kaynaklı olabilir.

Kağıt üzerinde etkileyici gözükken bu verilere bir de Türkiye'nin jeostratejik önemi, imparatorluk mirasını, yüzyıllara dayanan kurumlarını, muhteşem doğasını, turizm varlıklarını, imbikten süzölmüş geleneklerini, birbirine geçmiş onca değişik kültürlerini, Balkanlar'ı, Ortadoğu'yu, Akdeniz'i ve Kafkasya'yı birleştiren anahtar ülke konumunu, NATO'nun ikinci büyük ordusunu, elindeki su rezervlerini, dinamik müteşebbislerini, Doğu-Batı Avrasya enerji koridoru özelliğini ekleyin. Görünen manzara, yine kağıt üzerinde, tüm temel unsurları sağlam görünen, "geleceği parlak" bir Türkiye.

Masabaşı ekonometrik modellerinden hareketle ülkemizin GSMH'sinin 2023'e kadar altıya katlanarak 1.2 trilyon dolara çıkacağı hesaplanıyor. Bunu o zaman ulaşacağımız varsayılan 92 milyonluk nüfusa böldüğümüzde kişi başına gelirimiz 13.000 dolar civarında olacak. Yani, "herşey bugünkü gibi" senaryosu geçer akçe olursa, korkarız, Yunanistan'ın 1999'da sahip olduğu kişi başına geliri biz ancak çeyrek yüzyıl sonra tutturabileceğiz. Tabii ki arada meydana gelebilecek olumsuz değişim ya da savaş ve deprem gibi felaket senaryolarını dikkate almazsak. Dolayısıyla, ülkemizdeki mevcut iyimser havanın, atılması gereken adımların sanal başarı sarhoşluğu ortamında geriye itilmesi ihtimalini hiç yabana atmadan, kendimize biraz daha ihtiraslı, iddialı "yüksek büyüme", "insana yatırım" ve "teknolojide üst kümeye sıçrama" senaryosunu hedef alarak, çitayı yükseltmek zorundayız.

Kriz Zamanları Atılımın Ateşleyicisi Olabilir

Toz dumandan ortalığın net şekilde seçilemediği kriz dönemleri, bazen ülkelerin yeniden dirilişi, geride kalan yılların "adamsendeciliği"ni telafi edecek büyük atılımları başlatmaları için kamçı vazifesi görebiliyor. Tarihte bunun çarpıcı örnekleri Japonya, Almanya ve Kore'de yaşandı. Doğu Asya ekonomilerinin Temmuz 1997'den bu yana mali krizden bünyelerini daha da sağlamlaştırarak çıkmaları da yakın tarihten başka bir derstir. Rusya, en karamsar döneminde genç bir liderin peşinde önündeki çetin dönüşümleri gerçekleştirme sürecini başlattı ve şimdilik başarıyla sürdürüyor. Bizim için de zaman, dibin balıklarına saplanıp kalmadan, atılımları süratle başlatma ve uygulama zamanıdır.

Bunu yapabilmek için öncelikle sistemi yerli yerine oturtacak ve iyi, etkin yönetim anlayışı pekiştirecek en az 9.4 şiddetinde bir "siyasi deprem" geçirmemiz gerekiyor. İşte böylesi bir değişimin orta yerinde doğum sancıları devam ediyor; doğum geciktikçe kaygılar artıyor. Dahası doğumun, doğal mı yoksa doktor müdahalesi ile mi olacağı tartışılıyor. Siyasi taktisyenler, köşeye sıkıştıklarında askerleri de yönetim platformuna çekmeye çalışıyorlar. Başlangıçta kökten değişim rüzgarının tepeden inme getirilmesi zorunluluk arz edebilir. Zira, her konuda bıçakla kesilmiş karpuz gibi taraf olmaya hazır insanların dünyasında değişimden yana icraat yapabilmek hem cesur olmayı, hem risk almayı gerektiriyor, hem de ülkenin toplumsal dokusunu, özlem ve saplantılarını iyi okumayı.

Genç Topluma Yaşlı Liderler

Ulusal büyük bir hedef belirlenmeden ortaya atılacak bölük pörçük reform paketlerinin yaşama geçirilme ve de sonuç alma şansı pek yüksek değildir. 1980'li

yılların ilk yarısında ülkemizde yaşanan –altyapısı yetersiz de olsa- olumlu ve iyimser hava belki de bu çerçevede çarpıcı bir örnek olarak hatırlanmalıdır. Bugün de insanlarımız, sırf kısa vadeli siyasi kazanımlar için ortaya atılmaması kaydıyla bu tür bir vizyoner hareketine destek vermeye hazırdır.

“Geleceği parlak” Türkiye’yi nasıl ayağa kaldırıp yürütmeye, sonra da dünya birinci liginde sürat yarışına sokmaya hazırlayabiliriz? Klasik deyişle ülkemizde fazlasıyla yağ, şeker ve un var; ancak bunların kıvamında helvaya dönüştürülmesi ne yazık ki yıllardır mümkün olamadı. Sahi, köklü değişimleri kimler zorlayacak, yol haritasını kimler tasarlayacak, geliştirilen önerileri kimler icraata dönüştürecek ve uygulamayı denetleyecek?

Ne kadar iyi niyetli olursa olsunlar hem mevcut sorunların üstesinden gelinmesi hem de yeni yüzyılın sunduğu fırsatların yakalanması 65-75 yaş kuşağındaki (artık köşelerine çekilmeleri beklenen) mevcut liderlerimizin harcı değil.. Çoğunun menfaati daha ziyade statükonun korunmasında yatıyor. İsteseler dahi değişim rüzgarlarını -çoğu, yeni yüzyılın gerektirdiği donanımına sahip olmadıklarından- yakalamaları mümkün görünmüyor. Siyasetçilerimiz genellikle devlet rantını paylaşmayı, öfkeyi örgütlemeyi, tepki sergilemeyi ya da güncel sorunları dillendirmeyi tercih ediyorlar. Oysa, ortak temel ve değerlerimizden hareketle, yeni gelecek tasarımları kitlelere sisteme daha sıkı bağlayacak, uzun zamandır kimsenin ağzına almadığı umutları yeniden yeşertecekler.

Kurumların henüz yerli yerine oturup belli bir düzeni idame ettiremediği bizimki gibi toplumlarda lokomotif rol üstlenecek liderler kritik öneme sahiptirler. Onlar, şayet iyi teçhiz edilmişlerse, çevrelerinde kendini ideallere adanmış ehil kadrolar oluşturabilirlerse, demokratik mekanizmaları sonuna kadar kullanıp toplumlarını şevklendirip belli hedefler istikametinde daha yukarılara doğru sürükleyebilirler. Öte yandan, çapsız, muhteris, otoriter ve vizyonsuz liderlerin elinde de aşağıya doğru iniş kaçınılmazdır.

“Vur abalya” misali sadece siyasetçilere yüklenmek doğru değil. Kabul etmeliyiz ki, bileşik kaplar kuralı gereğince toplumun her kesimi mevcut tıkanıklıklarda değişen ölçülerde pay sahibidir. Sivil toplumun henüz cılız olması, köklü geçmişe sahip ve ilerlemenin motoru olacak (ve de devletten nasiplenmeyen) ulusal burjuvazinin yetersizliği, toplumun tepkisiz ve vurdumduymaz hale gelmesi suçlular listesini kabartıyor. Son yıllarda belli alanlarda yakaladığımız rüzgarlar zaman zaman önümüzdeki tıkanıklıkları açmada umut verebiliyor. Mevcut dinamizmi, sinerjiyi devletin nasıl emdiğini görmek, kabına sığmayan toplumsal ve ekonomik güçleri salıvermek, onların kendi mecralarında akmalarına izin vermek umutlarımızı daha da arttıracaktır.

Vizyon hareketinin tetiğinin çekilmesi, gerçekleri kamuoyuna çekinmeden söyleyebilecek, verilen sözleri yerine getirebilecek, karizmatik, bilgili, dürüst ve etkin çekirdek bir lider kadrosunun mevcudiyetine bağlıdır. Siyaset, “tu, kaka” ilan edildiği, rant paylaşımclarının at koşturduğu bir alana dönüştüğü için başarılı insanlar “harcanmamak” için siyasete soyunmakta isteksizler. Bu nedenle, ne yazık ki özellikle son onbeş yıl Türkiye’nin en verimsiz yılları olarak tarihe geçti. En çok gereksinme

duyulan bir dönemde halkımıza ciddi bir gelecek projesi sunulamadı. Bu yetersizliğin ortaya çıkardığı yeni siyasal şekillenmeler ülkemizin ortak paydalarını da zorlamaya başladı. Hatta, kimi çevrelerde "Türkiye çözülüyor" yargısı güçlendi. Stratejik bakış açıları sivillere kıyasla daha güçlü olan askerlerin etkinliği daha da arttı.

Gelecekte tüm liderlerin karşılaşacağı en temel sorunlardan birisi kurumlarının sosyal mimarisini entelektüel sermaye yaratacak şekilde nasıl geliştirecekleridir. Başarılı liderlik erkek ya da kadına, yumuşak ya da sert olmaya, saldırgan ya da hassas davranmaya göre farklılık göstermiyor. Liderler, herşeyden önce güçlü bir şekilde tanımlanmış anaç duygusuna sahip olmalıdırlar. Halihazırda tepedeki insanlar, zorlayıcı, tepeden bakan bir vizyon yaratmak yerine daha çok politika, uygulama ve usul kuralları yapmada iyiler. Daha fazla verimlilik sağlama, sistemlerini ve yapılarını daha etkin şekilde denetleme uğraşı içindeler. Oysa bizim bir rüyası, misyonu, stratejik amacı olan, vizyonunu kamuoyuna, uygulayıcılara ve dış dünyaya en iyi şekilde aktarma, kitleleri hedefler doğrultusunda motive etme kapasitesine sahip liderlere ihtiyacımız var. Bunları özel laboratuvarlarda yetiştiremeyeceğimize ya da dışarıdan ithal edemeyeceğimize göre siyasi sürece erken aşamada katmanın, sorumluluklar yükleyerek pişmelerinin önünü açmak zorundayız.

Gelecek ve onu biçimlendirecek liderler konusunda toz pembe hayallere kapılmayanlar da var. Hatta en kötü durum senaryosuna yakın duranlar, belki de bugün ile 2023 arasında yer küresine çarpacak bir astreoid ya da Pakistan-Hindistan çatışmasında bir çığının ateşleyeceği nükleer bombanın dünyamızın sonunu getirebileceğini düşünebilirler. Çevre kirlenmesi, özellikle de iklim değişikliği, canlı türlerinin mutasyona uğraması, organize suç şebekelerinin dünyayı sarması, bulaşıcı ve öldürücü hastalıkların süratle yayılması, "uçan daireler"le uzayın derinliklerinden gelen yaratıkların yer küremizi işgal etmesi... ve benzeri onlarca kötümser tahmini esas alırsak, felsefi bir yaklaşımla gününü gün etmeye bakmak tercih edilebilir. Çoğumuzun hedef olarak gösterilen 2023 yılını zaten göremeyeceği de ileri sürülebilir.

Geleceğimizi tek başına ne Avrupa Birliği'ne ne Washington'a ne de ihtirasları zekalarının önündeki siyasetçilere teslim edebiliriz. Ne kadar yetenekli ve iyi niyetli olursa olsun halen gündemde yer alan "kurtarıcı"lara da. Birey olarak da ülke olarak da bizi bizden iyi kim düşünebilir? Onun için yarını beklemeden bugünden başlayarak herkes kendi geleceği ile ilgili inisiyatif almalıdır. Bireyleri kurtulmuş bir ülkenin kurtulmaması düşünülemez.

Gerçekçi Bir Yol Haritası ve Öncelikler Listesi

Herşeyin içiçe girdiği ve karşılıklı bağımlılığın inanılmaz süratte arttığı bir dünyada artık ülkelerin başarı ya da başarısızlığı geleneksel ulusal gelir toplamından farklı şekilde hesap edilen "etkin büyüme"ye bağlı hale geldi. Büyüyerek zenginleşmek sadece yaşam standartlarını iyileştirme –yani, daha fazla dayanıklı tüketim malları satın alma ya da sağlığa daha fazla para ayırma- meselesi olmaktan çıktı. Büyüme, uluslararası siyasi sisteme yansıdığından beraberinde "güç" getiriyor. Bu itibarla, önümüzdeki yüzyılda sadece sanayileri daha etkin hale getirmenin yetmeyeceği, sonuçta toplumu her alanda topyekün etkinleştirme başarısı gösteren ülkelerin öne fırlayacağı bilinmelidir.

Bu değişimin doğrudan sonucu, zengin ekonomiler imalat sanayiden çok artan ölçüde hem teknoloji hem de insan sermayesi içeren bilginin yaratımı, dağıtımı ve kullanımının motor gücü oluyorlar. Bilgi yoğun sanayiler daha hızlı büyüyor, daha fazla istihdam ve gelir yaratıyorlar. Gelecekte en iyi performansı gösterecek ekonomiler belli kıstaslara göre seçilmiş ya da kayırılan "stratejik" sanayilere destek verenler değil bilgi varlıklarını en etkin şekilde ekonominin her sahasına tatbik edebilenler oluyor. Bilgi ve bilgili insan artık ekonominin en önemli girdisi. Klasik iktisat teorileri dünya ve ulusal ekonomilerde yaşanmakta olan alışılmadık bu değişim ve gelişmeleri izahta yetersiz kalıyor.

Ülkemizdeki değişimler için, tarihi deneyim ışığında, iyimserliğin sınırlarını fazla zorlamamak gerektiğinin bilincindeyiz. Halkımızın topyekün değişim istediğini, hukuk devletini özlediğini, adil piyasa düzenini istediğini söylemek belki safdillik olabilir. En azından seçim sonuçları bugüne kadar bu yönde yüreklendirici bir tablo ortaya koymadı. Bazı kökten değişim reformlarının, tabanın işaretini ve zorlamasını beklemeden, tepeden inme getirilmesi zorunlu olabilir. Her konuda bıçakla kesilmiş karpuz gibi taraf olmaya hazır insanların dünyasında değişimden yana icraat yapabilmek hem cesur olmayı, hem risk almayı gerektiriyor. Hem de ülkenin toplumsal dokusunu, özlem ve saplantılarını iyi okumayı.

Bugüne kadar olduğu gibi rüzgara kapılıp amaçsızca bir o yana bir bu yana savrulmak istemiyorsak, iktidara gelince çözüm bekleyen büyüklü-küçüklü sorunlar batağında boğulmamak, çevreyi kuşatacak menfaat grupları/danışmanlar çemberinin bizi sürekli "önemli" konulara çekme gayretlerinden sakınmak için tüm enerji/yetenek/kaynakların kilitleneceği (gereklikçe de gözden geçirilecek) öncelikler listesini çıkartarak ise başlamalıyız.

Adım adım bu öncelikleri nasıl gerçekleştirebileceği de somut önlem, proje ve icraat takvimine bağlamalıyız. Amaç, stratejik hedeflerimizi, önceliklerimizi gerçekleştirmek için kurumsal, hukuksal, teknolojik ve insangücü altyapısını şimdiden hazırlamaktır. Bu tür egzersizlerde yalnızca bilimsel olma saygısını ön planda tutarsanız, sürecin önünü tıkarsınız. Köklü değişimleri ancak belli kalıpların esiri olmayan, aykırı, yaratıcı, cesur beyinler ortaya koyabilir.. Düşünce özgürlüğü sadece siyasi sistemin demokratik vasfının olmazsa olmaz koşulu değil aynı zamanda ülkedeki yaratıcılığın ve yenilenmenin de önde gelen gereklerinden birisidir. Her soruna aynı anda saldırarak, mevcut kurulu yapıları hallaç pamuğu gibi attırarak sonuç almak mümkün değil. Bir "yol haritası" çerçevesinde, hem kendi insanlarımıza ve ekonomik/siyasi aktörlere, hem de dış dünyaya hedeflediğimiz geleceği yansıtabiliriz.

Bize göre, önümüzdeki dönemde Türkiye öncelikli ve birbiri ile de bağlantılı şu dört temel hedefin yılmaz takipçisi olmalıdır.

✓ ***Yeni Siyasi Mimari ve İç Barışın Tesisi***

Mevcut siyasi sistem, kesinlikle Türkiye'nin önünü tıkamakta, gelişmeyi kösteklemekte ve umut vaad eden geleceğini karatmaktadır. Ülkeyi yeniliklere açacak liberal, esnek, yaratıcı, profesyonelliğe dayalı, bilgi ve deneyime önem veren, çapraz denetime tabi

güçlü iktidarlar yaratacak, kişilerin özgürlüklerini alabildiğine geniş tutacak, sorumlulardan hesap soracak, her türlü kurumsal hegemonyaya karşı koruyucu, katılımcı yeni bir siyasi sistem çerçevesinde "yönetebilen demokrasi"ye geçilmesi başta gelen önceliktir. Tekerleği yeniden icat etmeden, dünyadaki başarılı örneklerden ders ve ilham alarak, değişim rüzgarlarının gereği icraatları yapacak güçlü bir iktidar yaratacak siyasi bir mimari tasarım gerekiyor. Bu olmadıkça diğer önerilerin hayata geçirilmesi mümkün değildir. Bu amaçla anayasal ve yasal düzenlemeler bir an evvel gerçekleştirilmelidir. Siyasetin hammaddesinin kaliteli insan olduğu gerçeğini de ihmal etmeden.

"Barış, sadece çatışmanın yokluğu ile değil, adaletin mevcudiyeti ile sağlanır" diyordu bir düşünür. Hem çatışma ortamı, hem giderek genişleyen gelir ve bölgesel eşitsizlik ülkemizi etnik, dini, siyasi ve toplumsal alanlarda ciddi fay kırılmaları ile karşı karşıya bıraktı. Farklılığın, çeşitliliğin bir zenginlik olduğu anlayışı eğitim sistemimizin, siyasi kültürümüzün temel düsturları arasına henüz gereğince yerleştirilemedi. Dahası, gelir dağılımı ve bölgesel gelişmişlik düzeyi bakımlarından ülkemizde Bangladeş ve İsviçre'nin yanyana yaşıyor olması, sadece utanç verici bir manzara arz etmekle kalmıyor, aynı zamanda siyasi istikrarı ve ekonomik geleceğimizi de ciddi şekilde tehdit ediyor.

Yolsuzluk, rüşvet ve ehliyetsizlik yüzünden kirlenmiş sistemi ıslah edecek, başarı gösteremeyen lider ve kadroları kriz yaratmaksızın demokratik yöntemlerle tasfiye edecek siyasi etik kuralları geçerlik kazanmalıdır. Devleti korumak ya da kurtarmaktan ziyade hangi dini inançta ya da etnik kökenden olursa olsun bireylerin yaşam standartlarını ve özgürlüklerini iyileştirmek temel hedef olmalıdır. En önemlisi de, Türkiye'nin siyasi ve yönetsel bakımdan kendi evinin içini düzene koymadan diğer iddialı hedeflerini gerçekleştirmesinin mümkün olmadığına kafalara kazınmasıdır.

Reformlar yapılırken yalnızca temsili demokrasinin süreçlerinin uygulanmış olması o reformlara meşruluk kazandırmakta yetersiz kalıyor. Bu reformlar kamu alanında yeterince tartışılmadıkça, katılımcı pratiklere açık olmadıkça, çoğulculuk kaygılarını yanıtlamadıkça genel kabul göremez. Reformların içeriği kadar üslubu da, sadece uygulanışında değil, daha yapılış sürecinden itibaren önem kazanıyor.

✓ ***İnsan Sermayesi, Teknoloji ve Sürdürülebilir Kalkınmaya Yatırım***

İnsan varlığı bir ülkenin bugün olduğu gibi gelecekte de en değerli sermayesi olacaktır. Onun eğitimi, sağlığı, sosyal güvencesi ve doğru yerde istihdamı ülkeyi dünya rekabet liginde üst sıralara taşıyacaktır. Akıl ve bilim ışığında bugünüden haberdar ve geleceğe umutla bakan, uluslararası çapta, özgüveni yüksek insan yetiştiren, bilim ve teknolojiyi rehber edinen, zengin kültürel, dini ve tarihi çeşnimizden esinlenen, dış dünya ile de uyumlu eğitim ve ahlaki değerler sistemi yaratılması, muhafazası öncelikli hedefler arasında olmalıdır. Zira en iyi siyasi sistemi de inşa etseniz uygulamada etkinlik insan kalitesine bağlıdır.

Özgür, sorgulayıcı düşünceye, tüketimden çok üretmeye, yaratmaya, paylaşmaya, kültürel aydınlanma dönemine zemin hazırlayacak ve ortak değerlere saygıya ağırlık veren bir eğitim sistemi olmazsa olmaz koşuldur. Okuldan ayrılınca bitmeyen

yaşamboyu eğitim ihmal edilemez bir sorumluluktur. Yoksul kesimlerin önünü de açacak fırsat eşitliğini ve eğitim kalitesini arttırmada devletin öncü rolü vardır. Kadın ve çocuca özel önem atfedilen, kadınların toplum yaşamında ve ekonomideki rollerinin güçlenerek arttırıldığı, cinsiyet ayrımının giderildiği bir sistem geliştirilmelidir. İnsanların emeklilik dönemleri ve sağlık sorunları ile ilgili belirsizliği giderecek, bu alanlarda hem insanı hem de ekonomik çözümleri getirecek bir yaklaşıma yönelmeliyiz.

2023'e giden yolu açmaya bizden sonraki kuşaklar devam edeceklerinden çocuklara, gençlere yatırım aslında kendimizin ve ülkenin geleceğine yatırımdır. Bu konuda kamu ve özel kaynak tahsisinde hiçbir fedakarlıktan kaçınılmamalıdır. Getirisi maliyeti ile ölçülemeyecek kadar yüksektir. Teknoloji geliştirip üretmeden günümüz dünyasında ekonomik ve siyasi üstünlük kazanılamaz. Dahası, kalkınmanın, gelecek nesillerin ekolojik bakımdan dengeli, kirlenmenin asgariye indirileceği yerküremizde yaşama hakkını ellerinden almayacak şekilde, çevre dostu üretim teknikleri ve politikaları çerçevesinde yürütülmesi de gerekiyor. Ülkemizin gıda, su ve enerji ikmal güvenliğinin sağlanması öncelikli hedefler arasına katılmalıdır.

✓ **Uluslararası Rekabet Gücünün Arttırılması**

Özel sektörün lokomotif rol üstleneceği, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonominin bel kemiğini teşkil edeceği, ülkemizin karşılaştırmalı üstünlüklerini yansıtan, uluslararası rekabet gücüne sahip, tekelleşmeyi kaldırıp adil rekabetin yerleştirileceği, devletin rant dağıtımını yerine temel hizmet ve altyapıyı –özellikle de gerekli hukuki ve kurumsal çerçeveyi- sağlayıp denetim ve hakemliği üstlendiği, sosyal sorumluluklarını ihmal etmediği, serbest –fakat “fanatik” olmayan- piyasaya dayalı bir ekonomik sistem başlıca hedeftir.

İstihdam ve katma değer yaratan yatırımlar üzerindeki vergi yükünü hafifleten, uluslararası doğrudan yatırımları teşvik eden bir sisteme geçilmelidir. Birimleri uyumlu ve eşgüdüm içinde, açık, dürüst, demokratik, hızlı ve verimli çalışan bir devlet çarkı, sağlıklı bir ekonomik sistemin de teminatıdır. 21. yüzyıldaki konumumuz, uluslararası piyasalarda rekabet edebilme ve başarıma gücümüze bağlıdır. Sanayileşmek ancak yaratılan sanayilerin dünya ölçeğinde rekabetçi olmasıyla ölçülebilir. İhracatın ithalattan daha fazla arttırılması, teknoloji yaratımı ve geliştirilmesi başta çevre ülkeler olmak üzere stratejik amaçlı yatırımların arttırılmasına önem verilmelidir. Türkiye'nin karşılaştırmalı üstünlüğü bulunan tarım, turizm, tekstil/giyim, inşaat ve savunma sektörlerinde yeni bilgi sanayi ve teknolojileri hakim kılınmalıdır. Geleceğe dönük enerji arz-talep senaryosu, temiz, yenilenebilir ve maliyet açısından rekabeti aşındırmayacak enerji kaynakları esas alınarak geliştirilmelidir.

✓ **Dış İlişkilerde "Balans Ayarı"**

Ülke içi siyasi istikrarın temini, insan sermayesine yatırım ve uluslararası ekonomik rekabet gücünün arttırılması, dünya jeopolitiğindeki konumumuzu daha da sağlamlaştıracaktır. AB tam üyeliğini ve ötesini gözönünde bulundurarak, ekonomik kalkınmamızın ve acil ihtiyaç duyulan diğer iç reformların tamamlanması için bölgemizde mutlak barış ve istikrar kuşağı oluşturmamız gerekiyor. Bu stratejik hedef,

komşu ülkelerle güven tazelemeyi ön planda tutan yeni bir işbirliği anlayışı geliştirmemizi, dünyanın geleneksel/yeni yükselmekte olan güçleri ile ilişkilerimizde Soğuk Savaş sonrası dönemin gerektirdiği ve hala mevcut politika/yapılara yansıtılmamış olan "balans ayarı"ni acilen yapmamızı zorunlu kılıyor. Aramızdaki sorunların, güvensizliğin kökenleri iyi tahlil edilip, şayet bizden kaynaklanıyorsa, bu ülkelerin hassasiyetlerini dikkate almak ve sadece devletler değil halklar arasında da karşılıklı ekonomik, siyasi ve kültürel bağımlılıklar yaratmak gerekiyor.

ABD, Avrupa Birliği, Rusya, Ortadoğu, Balkanlar, Avrasya ve Çin ile aramızdaki ilişkiler, üzerinde geniş mutabakata varılacak bir ulusal menfaat tanımına uygun şekilde yeniden gözden geçirilmelidir. "Bölge gücü" Türkiye'nin dış ilişkiler teşkilatını, insangücü kaynaklarını yeni gereksinim ve değişimlere uyumlu hale getirmesi, özellikle de köklü bir zihniyet değişikliğini, eğitim programını gerçekleştirmesi ve bilgi teknolojilerini yaygın şekilde kullanması şarttır. Ayrıca, ekonomik ve ticari menfaatlerin dış ilişkilerde merkezi bir konum kazandığı günümüzde sadece "stratejik" değil aynı zamanda "tüccar" ve yatırımcı" ülke olarak da düşünebilecek kurumsal kültür geliştirilmeli, insan gücü yetiştirilmesine öncelik verilmelidir.

Nasıl savaş askerlere bırakılmayacak kadar önemli ise dış ilişkiler de sadece diplomatlara bırakılmaz. Özel sektör, basın, diğer kamu kurumları, silahlı kuvvetler, sanatçılar ve diğer sivil toplum kuruluşlarının yaklaşımları da bunların ilgi ve menfaatleri ölçüsünde dış ilişkilere yansıtılmalıdır. Şovenist ve meydan okuyucu yaklaşımlardan ziyade yapıcı işbirliği ve diyalog kültürü vurgulanmalıdır. Küresel ekonomide barışsever ülkeler arası rekabet kalıcıdır. Nihai hedef, dünyada "en büyük" ya da "en güçlü" ekonomilerden, "en modern" silahlı kuvvetlerden birisini değil, dünyanın "en mutlu" ve "en müreffeh" insanların ülkesini inşa etmek olmalıdır.

Aslında sekiz yıla yayılacak iki iktidar dönemi Türkiye'nin çehresini değiştirecek nitelikte köklü başarılarla imza atılması için yeterli bir süredir. Unutmayalım ki, Atatürk zamanının tüm olumsuz koşullarına ve yetersizliklerine karşın 1923-1938 zaman diliminde, yani sadece 15 yılda Osmanlı'nın küllerinden dipdiri bir Cumhuriyet kurmayı başarmıştı. Düşünürseniz bu sürat ve bilgi çağında yine 15 yıllık bir süre olan 1985-2000 arasında neler neler yapılabileceğini ve yapamadığımızı. Ve de 2002-2023 arasındaki zaman diliminde bizleri bekleyen çetin meydan okumalarını... Güçlü, akıllı, yaratıcı ve özgüvenli olduğumuz ölçüde kendi gelecek senaryolarımızı kendimiz yazabiliriz. Aksi takdirde, başkalarının kaleme aldığı senaryolarda, çoğu zaman gizli gündemin farkına bile varmadan, figüran olarak oynamaya mahkum oluruz. "Yol Haritamızı" da Washington ya da Brüksel'de çizerler.